

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 1099 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeovich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeve Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Hakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyrov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyrova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилова Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati.....	206
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari.....	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlarini.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	
Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов	283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи	
Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	290
Xannarov Komiljon Karimovich	
Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili	296
Yoqubov Murodjon Valibekovich	
Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий	302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли	
O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi	306
Abdulla Abduqodirov	
Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari	312
Nasrullayev Feruz Furqatovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati	318
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
“Istiqlol” memhonxonasi reklama faoliyati tahlili	322
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar	328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich	
Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches	334
Kholmukhamedova Feruza	
Современные способы получения нефтяных битумов	338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович	
O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari	342
Islomov Jamshed Davronovich	
Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы	347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari	351
Qurbanov Jumanazar Omonovich	
Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish	354
Uzakov Utkir Abdusattarovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	357
Gulbayeva Feruza Islamovna	

Ta'lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish	364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o'g'li	
Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta'sir etuvchi ekzogen omillar tahlili	369
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari.....	378
Ortiqov Oybek Abdullayevich	
Transport infratuzilmasining xususiyatlari.....	390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi	394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich	
Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar.....	399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
To'g'ridan to'g'ri sug'urta qilish operatsiyalari bo'yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish.....	403
Abdusaidov S.J.	
Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg'or horijiy tajribalar.....	409
Do'stov Firuz Ilxomovich	
Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан	414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	
Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан	420
Салиева Екатерина Сергеевна	
Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане.....	427
Татьяна Будей	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari	431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich	
Innovatsion g'oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo'llari.....	437
Daliyev Xusan Xojakbarovich	
Macroeconomic factors in the development of the banking performance	442
Mamadiyorova Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	449
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan's accession to the WTO	453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o'ziga xos tendensiyalari.....	458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari.....	468
Davletov Po'lat Torabayevich	
Ekoshahar tashkil etishda "yashil" belbog' hamda "yashil" makonning o'rni	476
Karimova Muqaddas Zabixullayevna	
Необходимость изучения механизма управления социально-трудовыми отношениями при переходе республики узбекистан на "зеленую" экономику.....	479
Раматов Зафарбек Жуманиязович	

Klasterlarning rivojlanish tarixi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va raqobatbardoshlikdagi o'rni.....	482
Sherkulov Shohruh Erkin o'g'li	
Soliqlarni raqamlashtirish: QQS ning muammo va istiqbollari	486
Abdulxayeva Shahnoza Muhammadiyevna	
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sug'oriladigan yerlarning unumdorligini oshirish yo'llari.....	492
Xo'jageldiev Chorshanbi Pardayevich	
Topical issues of analytical support for financial resources management of business entities in modern conditions	498
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Исследование цифровой валюты центрального банка как новой формы денег	506
Якубова Шамшинур Шуҳратовна	
Структуризация прибыли предприятия, факторы формирования и выявление резервов её повышения.....	513
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Xorijiy mamlakatlarda oilaviy migratsiya masalalari.....	517
Kadirova Zulayho Abduhalimovna, Gaziyeva Sulxiya Saidmashrafvna	
Ta'limda innovatsion tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishini asosiy bosqichlari.....	522
Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna	
Integratsiya jarayonida bog'dorchilikda klasterlarni barpo qilishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar va tarkibiy o'zgarishlarga ta'siri	526
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Banklarning moliyaviy xavfsizligi va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri.....	532
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish istiqbollarini belgilash jarayonini ekonometrik modellash.....	535
Turgunov Odilbek Maripovich	
Zamonaviy pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi rolini baholash	542
Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich	
The unique characteristics of governance systems in various countries: a comparative analysis.....	549
Bozorboev Otamurod Nurmuxammad ugli, Denny Andriana, Usmanov Bunyod	
GREEN ECONOMY AND GREEN CHEMISTRY: principles, priorities, advantages and it's impact to the future.....	553
Fozilova Firangiza Komilovna, Zokirova Ferangiz Zafarovna	
Kichik biznesda yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirishning mohiyati va ahamiyati.....	557
Karimova Mavjuda Boxodirovna	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	562
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
Temir yo'l transportida yuk tashish samaradorligining iqtisodiy negizi tushunchasi va xususiyati.....	568
Shukurova Sultana Said Sultanovna	
Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro aloqalarining hozirgi holati va tendensiyasi.....	572
Hayitova Nigora Ilxomovna	
Mamlakat tashqi qarzini boshqarishning samarali yo'llari	576
Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich	
A comparative analysis of investment risk management in the non-profit sector	583
Rakhimov Shoxrux Abduqaxxor O'g'li, Muhamad Arief Ramdhany	
Роль налога на доходы физических лиц в формировании бюджета узбекистана.....	587
Наврозова Фароғатхон	

Принцип работы электронных денег в форме электронных кошельков в банковском секторе	592
Ширинова Шохсанам Собир кизи	
Дальнейшее повышение эффективности деятельности постов удаленного электронного декларирования путем преобразования их структуры и алгоритма взаимодействия	598
Вахидова Феруза Алимовна	
Ishbilarmonlik muhitining mohiyati hamda uni baholashning zamonaviy usullari	603
Majidov Faxriddin Abdurazzok o'g'li	
Davlat moliyaviy siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	609
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida kichik biznes subyektlari faoliyatining ahamiyati	614
Ismoilov Narimonjon No'monjon o'g'li	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	619
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Telekommunikatsiya sanoatining rivojlanish tendensiyalari	625
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
O'zbekistonda xizmatlar sohasi va uning amaldagi holati tahlili	631
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning atrof-muhitni yaxshilash va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish munosabatlari tahlili	637
Raximova Mohinur Dilshod qizi	
OTMlarining ta'lim faoliyatini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion shakl va metodlar	645
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholashda moliyaviy modellashtirishning muhim jihatlari	651
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Internal factors influencing the competitiveness of the textile industry	657
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Mamlakatimiz tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash dolzarbligi	662
Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich, Baltabaev Maxmud Toshpo'latovich	
Xalqaro bozordagi eng katta birlashish va sotib olish (m&a) opertsiyalari bo'yicha tahlili	667
Ahamdjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li	
The impact of markets for innovative banking products on the economy	675
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
Increasing the effectiveness of using marketing tools in public transport	686
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, G'iyosidinov Boburbek Baxtiyor o'g'li, Wang Cheng	
E-commerce strategies for global market expansion	694
Allanazarova Dilnoza, Gulnora Abdurakhmanova, Vanessa Gaffar	
Chinese commercial banks experience in asset diversification	704
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth	708
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
“Риск-ориентированный надзор в банковском секторе узбекистана: актуальные практики и вызовы”	712
Суюнов Жасур Бозорович	
Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства: некоторые теоретические и практические аспекты	715
Исроилов Баходир Ибрагимович, Ibragimov Boburshoh Boxodir ugli	

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari.....	718
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
O'zbekistonda moliyaviy razvedka xizmati faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	725
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li, G'aniyev Samariddin Murodullo o'g'li	
Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований	730
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish.....	733
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda logistikaning nazariy va uslubiy asoslari.....	740
Mirzanova Nozima Maratovna	
Tijorat banklarining transformatsiyalash jarayonlarini masofaviy bank xizmat turlari orqali rivojlantirish	744
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Budjet daromadlarini shakllantirishning xorij tajribasi	748
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich	
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – o'zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining tarbiyaviy omili.....	753
Gulxayo Samandarova Abdulkarim qizi	
Potential of vineyard tourism in Cappadocia region	761
Xashimova Shaxnoza Shuxrat qizi	
Aloqa xizmatlarini ko'rsatishning bugungi muammo va yechimlari.....	767
Shirinova Gulnoza Xudoyor qizi	
Mamlakatlarga xos xatarlarni baholash metodologiyalari tahlili	771
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalariga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	779
Usmonov Farrux Farxodovich	
A Comprehensive Analysis between Entrepreneurship and Unemployment in Uzbekistan.....	787
Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Rakhmonov Bekzod Sharibjon ugli, Kuziyeva Gulnoza Rashidovna	
English language competency as a catalyst for promoting sustainable development education in economics programs	792
Askarova Feruza Abdullaevna	
O'zbekiston misolida inson kapitali va tadqiqotlar boshqaruvini tadqiq qilish.....	798
Abdullayev Baxodir	
The role of insurance enterprises in securing global maritime trade.....	804
Sohibjamol Abirkulova	
Fond bozori orqali investitsiya faoliyatini moliyalashtirish yo'llari.....	809
Haydarov O'ral Axmadovich	
Bozor bahosi usullari asosida loyiha tannarxining bir qismi sifatida mehnat xarajatlarini hisoblashning iqtisodiy modeli.....	815
Suvonov Bekniyoz Baxtiyor o'g'li	
Анализ теоретического основы государственного внутреннего финансового аудита Республики Узбекистан.....	821
А.Нурниязов, Б. И. Исроилов	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmaning ahamiyati.....	829
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li, Shomurodov Tohir Boymurod o'g'li, Botirova Hulkan Olimjonovna	
Innovatsion biznesni rivojlantirishning nazariy jihatlari.....	836
M.E.Ostanova	
O'zbekiston respublikasi davlat budjeti daromadlarini o'rta muddatli prognozlash.....	841
Fayzullayev Doston Mahmud o'g'li	

Conceptual Foundations of Applying Public-Private Partnership Mechanisms in the Tourism Sector	847
Saidov Utkir Uralboyevich	
Tijorat banklarining likvidligini ta'minlashda xorij tajribasi.....	852
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	
Sanoat tarmog'ini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini statistik baholash.....	856
To'rayeva Zilola Turg'unovna	
Tadbirkorlik faoliyatida mijozlar bilan barqaror aloqalarni o'rnatishda CRM strategiyalarining roli.....	860
Xalilova Nafisa Komilovna	
Ways to improve the efficiency of banking services in our country	863
Muminova Masuda Bakhtiyorovna	
Agrar sohada investitsion loyihalarni tutgan o'rni va o'ziga xos jihatlari.....	867
Utanov Bunyod Kuvandikovich	
Анализ тенденций развития инновационной деятельности свободных экономических зон узбекистана.....	872
Ачилова Ширин Шавкат кизи	
Korxonani boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari	880
Nazarov Sherzod Abdusattor o'g'li	
Роль акционерных обществ в национальной экономике: анализ вклада крупных акционерных обществ в валовой внутренний продукт Узбекистана, их роль в создании рабочих мест и осуществлении инновационной деятельности	884
Халекеева Зоя Пирниязовна, Эшов Алишер Ахтамович	
Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini shakllantirishning mohiyati va nazariy asoslari	888
Ashurov Azizbek Asqaraliyevich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati	892
Xakimova Gulzora Jamshidovna	
Xorijiy mamlakatlar miqyosida elektron xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari va ularning ko'rsatkichlari.....	896
Xudoyorova Mehrangiz	
Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy va moliyaviy resurslardan unumli foydalanish masalalari.....	901
Xomidova Kamola G'olib qizi	
"Silk road stations" turizm rastalarini tashkil etish loyihasini amalga oshirishning tashkiliy-iqtisodiy yo'nalishlari	907
Suxrob Ramazonovich Bobokalonov	
Investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda fond bozorining rolini oshirish mexanizmlari.....	916
Kamilova Iroda Xusnitdinovna	
Transport xizmatlari bozorini shakllantirish va rivojlantirishning respublikamizdagi ahamiyati.....	921
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Banklarda kredit operatsiyalari hisobi va tahlilini takomillashtirish yo'llari.....	927
G'olib Tashmanov, Hilolaoy Egamberdiyeva	
Innovatsion iqtisodiyotda telemeditsina xizmatlarini tashkil etishning zamonaviy shakllari.....	933
S.M. Raximova	
Marketing tadqiqotlarining iqtisodiy mazmuni, turlari va bozorni segmentlarga ajratish masalalari.....	937
Valiyeva Aziza	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning zarurati, bosqichlari va faoliyatining xususiyatlari.....	942
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	

Boshqaruv hisobi tizimida budjetlashtirishning nazariy-metodologik jihatlarlari	949
Urmanova Umida Xakimdjanoyna	
Пути обеспечения инвестиционной привлекательности коммерческих банков узбекистана на основе зарубежного опыта	954
Тилеумуратов Азамат Азатович	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	959
Ozatbekov Yusupxon Farhod o'g'li	
Mamlakatimizning eksport imkoniyatlari va muammolari.....	964
Ansabxon ZAKIROV	
Цифровизация и прогнозные параметры экспортного потенциала субъектов малого бизнеса	967
Мирзахаликов Бобир Бахтиёрович	
Зелёный энергопереход как фактор устойчивого развития энергетики Узбекистана.....	971
Юсупов Ёкуб Рустамович	
Модели и тенденции развития формирующихся финансовых рынков	978
Кадилова Хадича Тураевна	
Yashil iqtisodiyot xususiyatlari va rivojlanish omillari.....	983
Israilova Shoira Turg'unovna	
Davlat moliyaviy nazorati organlarining samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	987
Zuparov Abzaljon Batirjonovich	
Методика расчета устойчивого развития предприятий тэк на основе сводных интегральных индексов.....	991
Г.Ж. Аллаева	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari.....	995
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Davlat fiskal va monetar siyosatining vujudga kelishi.....	1002
Xudaybergenova Nigora Turgunboyevna	
Aksiyadorlik jamiyatlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda banklarning rolini oshirish	1005
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
Xarajatlar hisobini mhxs asosida tan olishning o'ziga xos xususiyatlari	1010
Xaydarova Surayyo Nasirdinovna	
Zamonaviy turizm yo'nalishlari yangiliklarini sohaga tadbqiq etish va turizm bozorini rivojlantirishda aqlli (smart) texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati.....	1016
Sangirov Utkir Xudoyberdiyevich	
Sanoat korxonalarining raqobatdoshligini ta'minlash salohiyati	1021
To'raev Sardorbek To'raevich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatini innovatsion rivojlantirish omillari	1025
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Agrar soha taraqqiyotida xorijiy investitsiyalarning roli.....	1031
Ko'chqarov Fayzullo Abdujabborovich, Mamatov Baxadir Safaraliyevich	
Оценка влияния введения цифровой валюты на денежную сферу	1041
Якубова Ш.Ш.	
Importance of staff service quality at uzbek national restaurants in uzbekistan.....	1046
Shodiyona Sanginova	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	1051
Azizova Zilola Lochin qizi	
Biznes sohasi uchun oliy ma'lumotli boshqaruv kadrlarini sifatli tayyorlash masalalari.....	1057
Shabnam Djumaniyazova	

Hududlarda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda xorijiy tajriba.....	1064
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
To'qimachilik mahsulotlarini xalqaro sifat standartlari asosida yevropa ittifoqiga eksport qilish imkoniyatlari.....	1071
Raximova Moxigul Isroiljanovna	
Natural Language Processing of Cognitive Metaphors in Eco-Marketing	1074
Bakhtiyor Djurakulovich Safarov, Abdusaidova Gulhayo Bakhridin qizi	
Sug'urta kompaniyalarning investitsion faoliyatining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rni	1079
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Investitsiya portfelini shakllantirishda moliyaviy risklarni boshqarishning chiziqsiz modellari	1083
Shirin Zafar qizi Tursunxodjayeva	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	1090
Shaislamova Nargiza Kabilovna	

PESTEL TAHLILI – MUVAFFAQIYATLI INVESTITSIYA QARORLARINI QABUL QILISH ASOSI

Shaislamova Nargiza Kabilovna

“Baholash ishi va investitsiyalar” kafedrası dots.nti, PhD TDIU

Annotatsiya: Mazkur maqolada PESTEL tahlilining muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyati tahlil qilingan. PESTEL tahlili – bu siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, ekologik va huquqiy omillarni hisobga olgan holda biznes muhitini baholashda qo'llaniladigan samarali vosita hisoblanadi. Har bir omilning roli va ularning investitsiya qarorlariga ta'siri o'rganilgan. Mazkur tahlilning to'g'ri qo'llanilishi orqali bizneslarning kelajakdagi istiqbolli rivojlanish strategiyalari aniqlanadi va xavflarning kamaytirilishi ta'minlanadi. Shu bilan birga, investitsiyalarning barqarorligi va samaradorligi oshishiga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: PESTEL tahlili, investitsiya qarorlari, siyosiy omillar, iqtisodiy omillar, ijtimoiy omillar, texnologik omillar, ekologik omillar, huquqiy omillar, biznes muhiti, xavflarni kamaytirish.

Abstract: This article analyzes the importance of PESTEL analysis in making successful investment decisions. PESTEL analysis is an effective tool used to assess the business environment by considering political, economic, social, technological, environmental, and legal factors. The role of each factor and its impact on investment decisions are examined. By correctly applying this analysis, businesses can identify future development strategies and reduce risks. Moreover, it contributes to increasing the sustainability and efficiency of investments.

Key words: PESTEL analysis, investment decisions, political factors, economic factors, social factors, technological factors, environmental factors, legal factors, business environment, risk reduction.

Аннотация: В данной статье анализируется значение PESTEL-анализа для принятия успешных инвестиционных решений. PESTEL-анализ — это эффективный инструмент, используемый для оценки бизнес-среды с учётом политических, экономических, социальных, технологических, экологических и правовых факторов. Рассмотрена роль каждого фактора и их влияние на инвестиционные решения. Правильное применение данного анализа позволяет компаниям определять перспективные стратегии развития и снижать риски. Кроме того, это способствует повышению устойчивости и эффективности инвестиций.

Ключевые слова: PESTEL-анализ, инвестиционные решения, политические факторы, экономические факторы, социальные факторы, технологические факторы, экологические факторы, правовые факторы, бизнес-среда, снижение рисков.

KIRISH

O'zbekistonda iqtisodiyotni rivojlantirish va innovatsion texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish, xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish va mamlakatda yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashda ishbilarmonlik va investitsiya muhitini tubdan yaxshilashga e'tibor qaratilmoqda. Respublikaning investitsiya faoliyatini isloh qilish yuzasidan “Mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish va qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish”[1] O'zbekistonning yaqin istiqboldagi ustuvor maqsadlardan biri hisoblanadi. Mazkur vazifa ijrosini ta'minlashda mamlakatda ham xorijiy, ham mahalliy investorlar uchun qulay bo'lgan investitsiya muhitini yaratish, bu muhitga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, biznes va investitsiya muhitini yanada yaxshilashga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif-tavsiyalar ishlab chiqish zarurligini belgilab beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodchi-olimlar tomonidan investitsiya muhitiga ko'plab ta'rif berilgan. Masalan, A.Vaxabov, Sh.Xajibakiyev, N.Muminovlar investitsiya muhiti to'g'risida quyidagilarni ta'kidlab o'tadilar: "Investitsiya muhiti – bu xorijiy kapital qo'yilmalarining qaltislik darajasini va ulardan mamlakatda samarali foydalanish imkoniyatlarini oldindan belgilaydigan iqtisodiy, siyosiy, yuridik va ijtimoiy omillar yig'indisidir. Investitsiya muhiti kompleks, ko'p qirrali tushuncha bo'lib, milliy qonunchilik, iqtisodiy shart-sharoitlar (inqiroz, o'sish, stagnatsiya), bojxona rejimi, valyuta siyosati, iqtisodiy o'sish sur'atlari, inflyatsiya sur'atlari, valyuta kursining barqarorligi, tashqi qarzdorlik darajasi kabi ko'rsatkichlarga ega" [2].

"Investitsiya muhiti" va "investitsiya iqlimi" sinonim tushunchalar sifatida ishlatiladi. Bu xususda iqtisodchi-olimlardan D.G'ozibekov va T.Qoraliyevlar tomonidan quyidagi fikrlar bildirilgan: "Investitsiya iqlimi juda keng ma'noda ishlatiladigan tushuncha bo'lib, investor tomonidan hisobga olinadigan barcha muammo va masalalarni mujassamlashtiradi. Investor tomonidan ma'lum bir mamlakatga kapital ajratishning qulay va noqulay tomonlari belgilanadi, shu bilan bir qatorda, o'z kapitalini kiritmoqchi bo'lgan mamlakat mafkurasi, siyosati, iqtisodiyoti va madaniyatiga katta ahamiyat beriladi" [3].

Farleks moliyaviy lug'atida ushbu tushuncha quyidagicha talqin qilinadi: "Investitsiya muhiti – bu investitsiyalar amalga oshiriladigan shart-sharoit, ya'ni u makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, siyosiy vaziyat va iste'molchilar ishonchi kabi omillarni o'z ichiga oladi. Investitsiya muhiti investitsiyalarni amalga oshirishda muhim omil hisoblanadi. Qulay investitsiya muhiti investitsiyalarning o'sishiga yordam berishi, noqulay muhit esa, aksincha. Shuni ta'kidlash kerakki, investitsiya muhiti ba'zi investitsiya loyihalari uchun foydali va boshqalari uchun zararli bo'lishi ham mumkin" [4].

Amerikalik iqtisodchi olim Kempbell R.Xarvey investitsiya muhitiga: "Investitsiya muhiti – bu investitsiyalar samaradorligiga iqtisodiy, moliyaviy va boshqa omillarning ta'sir qilishi" [5], deb ta'rif bergan.

Yuqorida berilgan ta'riflarni umumlashtirib, investitsiyalarning samaradorligini va havfsizligini ta'minlovchi hamda mamlakatning investitsiya jarayonlariga ta'sir ko'rsatuvchi iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, texnologik, huquqiy va boshqa omillar yig'indisi yoki shart-sharoitlar majmui investitsiya muhitini anglatadi, deb aytish mumkin. Demak, investitsiya muhitining mazmun-mohiyatini anglash uchun davlat yoki firma investitsiya faoliyatiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarning mazmuni va turlarini o'rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Mazkur omillarning salbiy ta'sirini pasaytirish investitsiya muhitini yaxshilashga va qulay ishbilarmonlik va investitsiya iqlimini shakllantirishga sabab bo'ladi. Shuningdek, tashqi muhit omillarini baholash kompaniyaning biznes muhitini tahlil qilishning muhim bosqichi bo'lganligi sababli korxonada to'g'ri va ishonchli strategik qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bugungi kunda tashqi makro muhit omillarini (imkoniyatlarni va tahdidlarni) yanada aniqroq va muvozanatli baholash uchun PESTEL, ETOM va QUEST modellaridan foydalanilib kelinmoqda [6].

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxona investitsiya faoliyatiga qator omillar ta'siri aniqlangan bo'lib, umumiy holda korxonaga ta'sir etuvchi omillarni ikki katta guruhga birlashtirish mumkin: ichki muhit va tashqi muhit omillari.

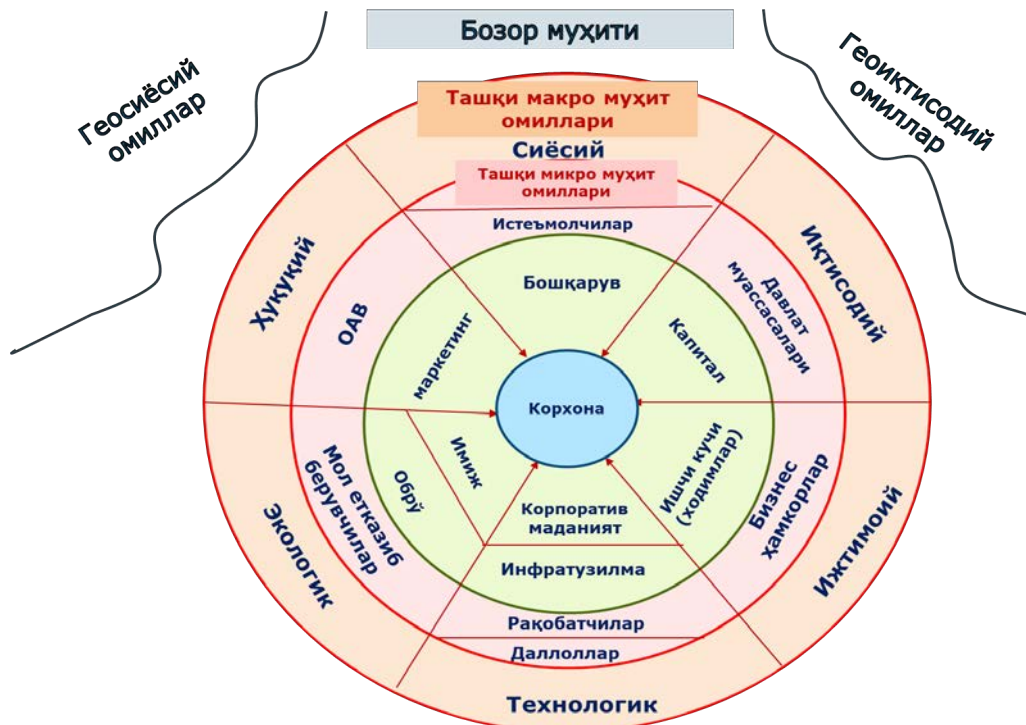
Korxonaning ichki muhiti korxona nazorati ostida bo'lgan va uning faoliyatiga ta'sir qiladigan biznesning barcha jihatlarini o'z ichiga oladi.

Ichki muhit omillariga quyidagilar kiradi:

- korxonaning tashkiliy tuzilishi va korporativ madaniyati, shu jumladan xodimlar o'rtasidagi munosabatlar va ularning mehnatga munosabati;
- boshqaruv va qarorlar qabul qilish siyosati, shu jumladan korporativ qadriyatlar va strategiyalar;
- korxonaning moliyaviy holati va resurslari, masalan, kapital, aylanma mablag'lar, texnika va texnologiyalar;
- biznes jarayonlari, shu jumladan ishlab chiqarish jarayonlari, marketing, sotish va inson resurslari (ishchi kuchi va mutaxassislar);
- mijozlar, mol yetkazib beruvchilar, raqobatchilar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan o'zaro aloqa qilish usullari;
- korxona tomonidan taqdim etilayotgan mahsulot yoki xizmatlarning sifati va mijozlarga xizmat ko'rsatish darajasi va boshqalar.

Korxonaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va maqsadlariga erishishi uchun korxonadagi ichki muhit samarali va barqaror bo'lishi muhim hisoblanadi. Buning uchun xodimlarni boshqarish, jarayonlarni doimiy ravishda takomillashtirish, innovatsiyalarni rivojlantirish, kompaniyaning imiji va obro'ini ko'tarish va korxona brendi to'g'risida ijobiy fikrni shakllantirishga e'tibor berish kerak.

Korxonaning tashqi mikro va makro muhiti – bu tashkilot faoliyat yuritadigan va uning biznes jarayonlariga ta'sir qiladigan umumiy muhit hisoblanadi.

1- rasm. Korxona faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarning umumlashgan holdagi tasviri¹.

Tashqi mikro muhit kompaniyaga ta'sir qiluvchi bevosita omillarni ifodalaydi. Bularga korxonani mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan resurslar bilan ta'minlovchi mol yetkazib beruvchilar, korxona mahsulotini sotib oluvchi xaridorlar, bozorda korxona mahsulotlariga o'xshash tovarlar va xizmatlar taklif etuvchi raqobatchilar hamda davlat, kasaba uyushmalari, jamoat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari kabi boshqa manfaatdor tomonlar kiradi.

Tashqi makro muhit kompaniyaning uzoq muddatli strategiyasi va jarayonlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan kengroq tendensiyalar va omillarni o'z ichiga oladi. Bularga ijtimoiy-demografik tendensiyalar (masalan, iste'molchilarning xohish-istaklarining o'zgarishi), iqtisodiy sharoitlar (inflyatsiya, ishsizlik), siyosiy va huquqiy omillar (qonunchilik, soliq siyosati), texnologik o'zgarishlar (yangi texnologiyalar, raqamlashtirish, innovatsiyalar) va ekologik muammolari (atrof-muhitni muhofaza qilish) kiradi.

Tashqi mikro va makro muhitni tushunish va tahlil qilish kompaniyalarga o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashishga, tendensiyalarni bashorat qilishga va samarali rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Korxona faoliyatiga ichki omillar, tashqi mikro va tashqi makro omillar bilan birga, geosiyosiy, geoiqtisodiy va bozor muhiti omillari ham ta'sir etadi. Barcha omillarning korxonaga ta'siri 1-rasmda umumlashtirilgan holda ifodalangan.

Tashqi makro muhit omillarini (imkoniyatlarni va tahdidlarni) yanada aniqroq va muvozanatli baholash uchun ETOM, QUEST va PESTEL modellaridan foydalanish mumkin.

ETOM (Enhanced Telecom Operations Map) modeli telekommunikatsiya sohasidagi operatsiyalar va jarayonlarni boshqarish uchun TeleManagement Forum (TM Forum) tomonidan ishlab chiqilgan standart asosdir. U telekommunikatsiya kompaniyasining muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan asosiy biznes jarayonlari va funksiyalarini tavsiflaydi, kompaniya operatsiyalarini strategik boshqaruvdan operatsion jarayonlargacha bo'lgan qatlamlarga ajratadi. U mahsulot va xizmatlarni boshqarish, mijozlar tajribasini boshqarish, resurslarni boshqarish, buyurtmalarni boshqarish va boshqalar kabi sohalarni o'z ichiga oladi. ETOM modelini qo'llash kompaniyalarga o'z faoliyatini optimallashtirish, risklarni boshqarishni yaxshilash, taqdim etilayotgan xizmatlar samaradorligi va sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Shuningdek, u barcha sanoat ishtirokchilari uchun biznes tilini tushunishni ta'minlaydi, kompaniyalar o'rtasidagi aloqani soddalashtiradi va jarayonlarni standartlashtiradi.

QUEST (Quality, Understanding, Engagement, Success, Time) modeli loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va tahlil qilish uchun foydalaniladi. QUEST qisqartmasidagi har bir harf mazkur tahlil usulining tarkibini ifodalaydi:

1 Muallif tomonidan iqtisodiy adabiyotlarni yigirish asosida tuzildi.

Quality (sifat): mijozlar talablariga va sanoat standartlariga javob beradigan yuqori sifatli mahsulot yoki xizmatni ta'minlash.

Understanding (tushunish): Loyihaning maqsad va vazifalarini, shuningdek, barcha manfaatdor tomonlarning talablari va umidlarini chuqur tushunish.

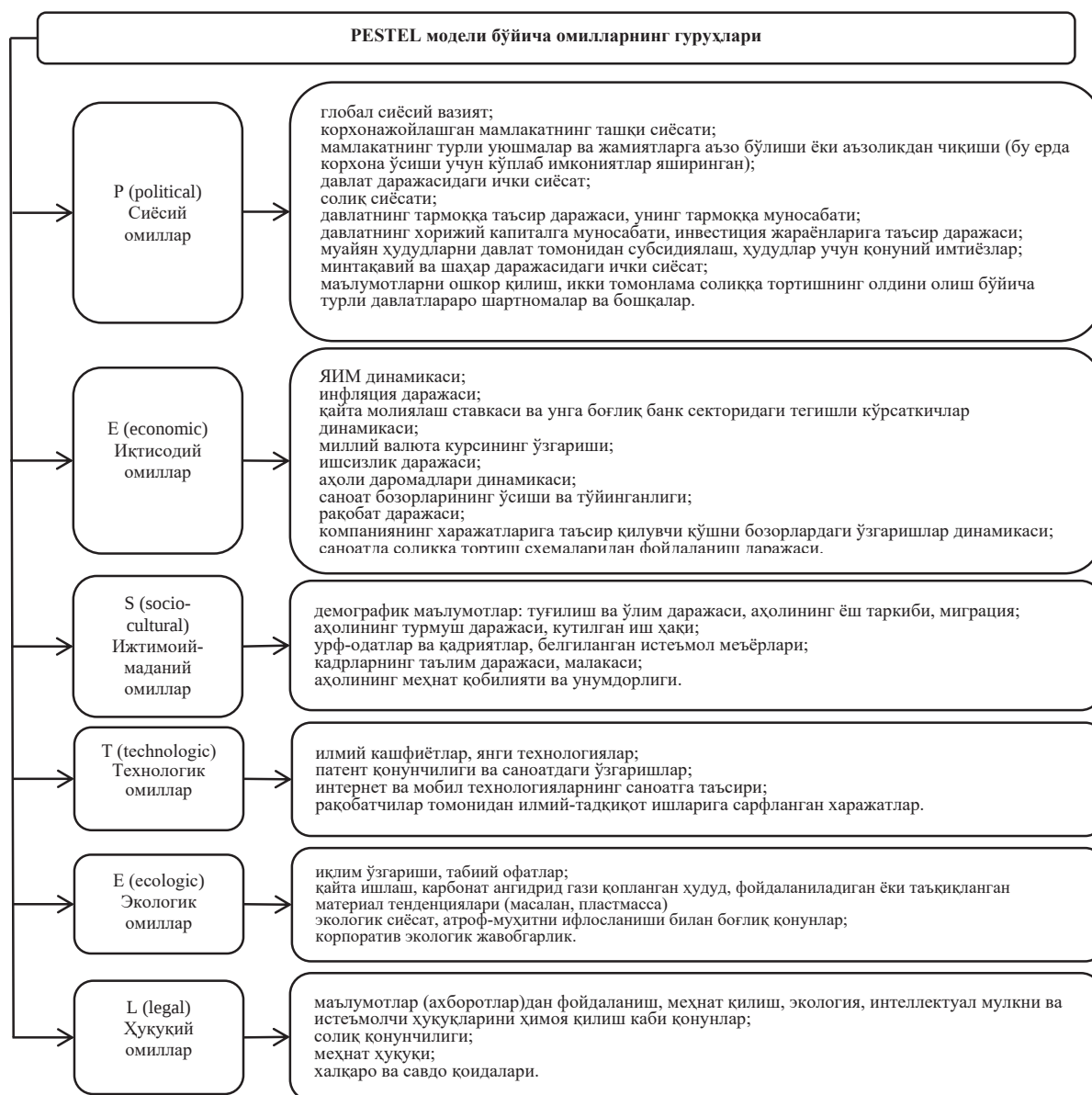
Engagement (ishtirok etish): loyihaning barcha ishtirokchilarini maksimal darajada jalb qilish va qo'llab-quvvatlash, o'zaro samarali munosabatni tashkil etish.

Success (muvaffaqiyat): belgilangan budjet va muddatlarda belgilangan maqsadlarga erishish va rejalashtirilgan natijalarga erishish.

Time (vaqt): loyiha vaqtini samarali boshqarish, vazifalarni bajarish uchun qat'iy muddatlar belgilash va unga amal qilish hamda tayyor mahsulotni o'z vaqtida yetkazib berish.

QUEST modeli loyiha menejeri va loyiha jamoasiga loyihaning joriy holatini baholashda, diqqatni talab qiladigan asosiy yo'nalishlarni aniqlashda va loyihani muvaffaqiyatli yakunlash uchun harakat rejasini ishlab chiqishda yordam beradi.

PESTEL modeli bo'yicha tashqi makro muhit omillari (siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy-madaniy, texnologik, ekologik va huquqiy omillar)ning guruhlariga bo'linishi 2-rasmda berilgan.

2-rasm. PESTEL modeli bo'yicha omillarning guruhlariga bo'linishi²

2 Муаллиф ишланмаси. Изоҳ: турли соҳалардаги корхоналарга турли макро муҳит омилларнинг таъсири ҳисобга олган ҳолда омиллар рўйхати аниқланади.

PESTEL modeli orqali tahlil qilishning asosiy maqsadi – tashqi makro muhit omillarining, investitsiya muhitining korxona faoliyatiga ta'sirini o'rganishdan iborat, bu tahlil asosida korxonaning uzoq muddatli (odatda 3-10 yillik) strategiyasini shakllantirishga ta'siri tahlil qilinadi.

PESTEL qisqartmasi inglizcha so'zlardan tuzilgan bo'lib, quyidagi tashqi makro muhit omillarining korxona faoliyatiga ta'siri tahlil qilib baholanadi:

- Siyosiy (R – political) omillar;
- Iqtisodiy (Ye – economic) omillar;
- Ijtimoiy-madaniy (S – socio-cultural) omillar;
- Texnologik (T – technologic) omillar;
- Ekologik (Ye – ecologic) omillar;
- Huquqiy (L – legal) omillar.

Barcha omillarning makro muhit omillari bo'lishi tasodifiy emas. PESTEL tahlili natijasida korxonaning bozordagi o'rni haqida umumiy xulosalarga ega bo'linadi.

PESTEL modeli tahlili ko'proq tanish bo'lgan SWOT tahliliga o'xshab ketadi: avvalo PESTEL matritsasi tuziladi, uning hujayralariga korxonaga eng ko'p ta'sir qiladigan tashqi makro muhit omillari joylanadi. Tahlil jarayonida tanlangan omillarning o'zgarishi va ta'siri bo'yicha prognozlarga to'liq javob beradigan korxona strategiyasi ishlab chiqiladi.

Siyosiy omillarni tahlil qilishda siyosatning mintaqa darajasida, davlat darajasida va global darajada biznes muhitni shakllantirishda muhim rol o'ynashini hisobga olish kerak. Biror qonunning qabul qilinishi natijasida, muayyan biznesni yuritish istiqbollari cheklanishi mumkin, yoki aksincha, korxona uchun yangi imkoniyatlar ochilishi mumkin.

Quyidagi siyosiy omillarni doimo kuzatib borish kerak:

- global siyosiy vaziyat. Qaysi davlatlar o'zaro yaxshi munosabatda, qaysilari o'rtasidagi kelishmovchiliklar mavjud yoki qaysi davlatlar harbiy amaliyotlar va siyosiy sanksiyalar maydoniga aylanishi mumkin;
- korxona joylashgan mamlakatning tashqi siyosati;
- mamlakatning turli uyushmalar va jamiyatlarga a'zo bo'lishi yoki a'zolikdan chiqishi (bu yerda korxona o'sishi uchun ko'plab imkoniyatlar yashiringan);
- davlat darajasidagi ichki siyosat;
- soliq siyosati;
- davlatning tarmoqqa ta'sir darajasi, uning tarmoqqa munosabati;
- davlatning xorijiy kapitalga munosabati, investitsiya jarayonlariga ta'sir darajasi;
- muayyan hududlarni davlat tomonidan subsidiyalash, hududlar uchun qonuniy imtiyozlar;
- ma'lumotlarni oshkor qilish, ikki tomonlama soliqqa tortishning oldini olish bo'yicha turli davlatlararo shartnomalar va boshqalar.

Iqtisodiy omillar guruhining korxonaga ta'siri haqiqatan ham yuqori bo'lgani uchun ularni ayniqsa diqqat bilan ko'rib chiqish kerak bo'ladi. Ularga quyidagi omillar kiradi:

- YAIM dinamikasi;
- inflyatsiya darajasi;
- qayta moliyalash stavkasi va unga bog'liq bank sektoridagi tegishli ko'rsatkichlar dinamikasi;
- milliy valyuta kursining o'zgarishi;
- ishsizlik darajasi;
- aholi daromadlari dinamikasi;
- sanoat bozorlarining o'sishi va to'yinganligi;
- raqobat darajasi;
- korxonaning xarajatlari ta'sir qiluvchi qo'shni bozorlardagi o'zgarishlar dinamikasi;
- sanoatda soliqqa tortish sxemalaridan foydalanish darajasi.

Ijtimoiy-madaniy omillar korxona muvaffaqiyatiga bevosita emas, bilvosita ta'sir qiladi, bularga quyidagilar kiradi:

- demografik ma'lumotlar: tug'ilish darajasi, o'lim darajasi, aholining yosh tarkibi, migratsiya dinamikasi;
- aholining turmush darajasi, o'rtacha ish haqi;
- urf-odatlar va qadriyatlar, belgilangan iste'mol normalari;
- kadrlarning ta'lim darajasi, malakasi;
- aholining mehnat qobiliyati va mehnat unumdorligi.

Texnologik omillar texnologik taraqqiyot jadallashgani sari ko'proq qiymatga ega bo'lib, uning biznesning barcha sohalariga, hatto eng texnologik bo'lmagan sohalariga ham ta'sir qilish darajasi oshib bormoqda, ularga quyidagilar kiradi:

- ilmiy kashfiyotlar, yangi texnologiyalar;
- patent qonunchiligi va sanoatdagi o'zgarishlar;

- internet va mobil texnologiyalarning sanoatga ta'siri;
- raqobatchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga xarajatlari.

Ekologik omillarga quyidagilar kiradi:

- Iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar;
- Qayta ishlash, karbonat angidrid gazi qoplangan hudud, foydalaniladigan yoki ta'qiqlangan material tendensiyalari;

- Ekologik siyosat, atrof-muhitni ifloslanishi bilan bog'liq qonunlar;
- Korporativ ekologik javobgarlik.

Huquqiy omillarga quyidagilar kiradi:

- Ma'lumotlardan foydalanish, mehnat qilish, ekologiya, intellektual mulkni va iste'molchi huquqlarini himoya qilish kabi qonunlar;
- Soliq qonunchiligi;
- Mehnat huquqi;
- Xalqaro va savdo qoidalari.

Turli sohalardagi turli korxonalarga omillarning ta'siri bir xil bo'lmaganligi sababli, korxona o'zining faoliyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar ro'yxatini har doim mustaqil ravishda belgilashi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

PESTEL tahlilini o'tkazish korxona istiqbolini to'g'ri belgilash va uning rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda va demakki, korxona faoliyatiga investitsiya muhitining ta'siri tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni:

Birinchidan, korxonaning tashqi muhitini, uning imkoniyatlari va tahdidlarini yaxshiroq tushunish uchun PESTEL tahlilidan foydalaniladi. Cheklangan ma'lumotlar va subyektiv fikrlarga asoslangan ko'r-ko'rona biznes yuritish boshlang'ich loyihalarda, kichik biznesda qo'l kelishi mumkin, ammo o'rta va yirik biznesda hamda muhim va strategik investitsiya loyihalari uchun puxta va kompleks tahlil o'tkazilishi kerak. PESTEL tahlilini qo'llash orqali korxona tashqi muhitning imkoniyatlari va tahdidlarini aniqlab, o'zini kelgusi xatolardan himoya qiladi.

Ikkinchidan, korxona strategiyasini belgilash uchun PESTEL tahlilidan foydalaniladi. Hech kimga sir emaski, puxta ishlab chiqilgan strategiyaga ega korxona raqobat kurashida ustun bo'ladi, chunki bunday korxonada bir-biriga zid va qarama-qarshi qarorlar qabul qilinmaydi.

PESTEL tahlilini o'tkazish korxonaning rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni bu strategiyada quyidagilar aks ettiriladi:

- korxonaning kelgusi yillarda amalga oshiradigan harakatlari;
- korxona ishlab chiqaradigan mahsulotlari;
- korxona qaysi hududlarda faoliyat yuritishi;
- korxona amalga oshiradigan investitsiyalar yoki aksincha, tashqaridan jalb qilinadigan moliyaviy resurslar miqdori va manbalari.

PESTEL tahlili orqali bozor qanday imkoniyatlarni taqdim etishini tushungan holda to'g'ri strategiyani tanlash imkoniyatiga ega bo'linadi.

Uchinchidan, PESTEL tahlili korxonada makroiqtisodiy risklarni boshqarish uchun kerakli ma'lumotlarini taqdim etadi. Mazkur tahlil vositasi makroiqtisodiy risklarni boshqarishda korxonalarga ularning faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan tashqi omillarni to'liqroq baholash imkonini beradi. PESTEL modeli bo'yicha omillarning guruhlarga har birini tahlil qilish korxonalarga potensial tahdidlarni (masalan, qonunchilikdagi o'zgarishlar, iqtisodiy sharoitlarning yomonlashuvi kabilarni) va imkoniyatlarni (masalan, iste'molchilarning afzalliklarini o'zgartirish, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish kabilarni) aniqlash imkonini beradi.

Investitsiya muhitini PESTEL modeli asosida tahlil qilinishi muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilishga asos bo'ladi. Chunki PESTEL tahlili korxona yoki investitsiya loyihasi ishlayotgan tashqi muhitni baholash va uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan omillarni aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги ПФ-158-сонли "Ўзбекистон – 2030" стратегияси тўғрисида"ги Фармонининг 49-мақсади (<https://lex.uz/docs/6600413>).
2. Вахабов А.В., Хажибакиев Ш.Х., Муминов Н.Г. Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма. – Т.: "Молия", 2010. – Б. 153.
3. Ғоziбеков Д.Ғ., Қоралиев Т.М. Инвестиция фаолиятини ташкил этиш ва давлат томонидан тартибга солиш. – Т.: ТМИ, 1993. – Б. 46.

4. Farlex Financial Dictionary. 2009. Farlex 17 Apr. 2024 <https://financial-dictionary.thefreedictionary.com/investment+-climate>
5. Financial Glossary. 2011. Campbell R. Harvey 17 Apr. 2024 <https://financial-dictionary.thefreedictionary.com/investment+-climate>
6. Калугин В.В. Применение методики PESTEL для анализа внешней среды предприятия общественного питания // Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2022. Том 12. № 5А. С. 391- 399. DOI: 10.34670/AR.2022.44.37.034

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

